

“Ballads : કથાગીતો”

લોકગીતોની વ્યાખ્યાનમાલા, વ્યાખ્યાન ત્રીભુગ્ : તેમાં
દર્શાવેલ તરીકે આવનાં ગીતો : હવેરચંદ મેઘાણી
સંપાદિત ‘રઠીયાળી રાત ભા. ૧, ૨, ૩’ માંથી તારવેલાં.

મુંબઈ. ૨૨ : ૨ : ૧૯૬૬

૧: જળદેવતાને ખલિદાન

[બાંધેલાં બાંધેલાં અનેક ગામોનાં જળાશયો વિષે બોલાતી આ કથા છે. નવાણમાં પાણી નથી આવતું. જળદેવતા ભોગ મોકલે છે. ગામનો ઠાકોર ખેતાનાં દીકરાવડાનું ખલિદાન ચડાવે છે. વાતસદ્યની વેદનાં પાત્રની ઢાલપ, અને સમાજ-સુખ કાળે સ્વાર્થભૂ : એ ત્રણે ભાવથી વિભાજિત પ્રાચીન જળસમાધિ લેનારાં આ વરવધુએ લોક-જીવનમાં અમર એક અમુચા વહાવી દીધી છે. ધણી પંક્તિઓ ધીજળથી ઉમેરાઈ લાગે છે.]

ખરે ખરે વરસે નવાણ ગળાવ્યાં,
નવાણે નીર નો આવ્યાં હ રે.
તેડાવો જાણતલ તેડાવો જોશી,
જોશીડા જોશી જોવરાવો હ રે!

જાણતલ જોશીડા એમ કરી બોલ્યો,
દીકરો ને વહુ પધરાવો હ રે.

ઘોડા ખેલવતા વીર રે અમેસંગ,
દાદાજી બોલાવે હ રે.

શું કો'છો મારા સમરથ દાદા ?
શા કાળે બોલાવ્યા હ રે ?

જાણતલ જોશીડા એમ કરી બોલ્યો,
દીકરો ને વહુ પધરાવો હ રે!

એમાં તે શું મારા સમરથ હાથ, ૨૧૨
 પારકી જાણીને પૂછી આવો જ રે
 એટલો ધવરાવતાં વહુ રે વાઘેલી વહુ !
 સાસુજી બોલાવે જ રે.

શું કે'છો મારાં સમરથ સાસુ,
 શા કાળે બોલાવ્યાં જ રે ?
 જાણતલ જોશીડો એમ કરી બોલ્યો,
 દીકરો ને વહુ પધરાવો, જ રે.

એમાં તે શું મારાં સમરથ સાસુ,
 જે કે'શે તે કરશું જ રે.

ઉઠોને રે મારા નાના દેરીડા !
 મૈયર હું મળી આવું જ રે.

આઘેરાંક જાતાં જોશીડો મળીયો,
 ક્યાં વાઘેલી ચાલ્યાં જ રે ?

ખરે ખપોરે મરવાનાં કીધાં
 મૈયર હું મળી આવું જ રે.

મરવાનાં હોય તો ભલે રે મરજો
 એનાં વખાણુ નો હોયે જ રે !

ભાઈ રે જોશીડા વીર રે જોશીડા !
 સંદેશો લઈ જાજો જ રે.

મારી માતાજીને એટલું કે'જે !
 મોડીઓ ને ચુંદડી લાવે જ રે.

ઉઠોને રે મારાં સમરથ જોઠાણી,
 ઉનાં પાણી મેલો જ રે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૪૭૦ વર્ગ ક

પુસ્તકનું નામ કુથાગીતો

વિષય

ઉઠોને રે મારાં સમરથ દેરાણી !
માથાં અમારાં ગુંથો છ રે !

ઉઠોને રે મારા સમરથ દેરી !
વેલડીયું શણગારે છ રે !

ઉઠોને રે મારાં સમરથ નણદી
છેડાછેડી બાંધો છ રે !

ઉઠોને રે મારા સમરથ સસરા,
જાંગીનાં (ઢોલ) વગડાવો. છ રે !

આવો આવો મારા માનસંગ દીકરા !
છેલ્લાં ધાવણુ ધાવો છ રે !

પૂતર જઈને પારણુ પોઢાડ્યો,
નેણુલે આંસુડાંની ધાડું છ રે.

ઝાંઝ પખાજ ને જંતર વાગે
દીકરો ને વંહુ પધરાવે છ રે.

પાછું વાળી જોજો અલેસંગ દીકરા !
ઘોડલા કોણુ ખેલવશે છ રે !

ઇ રે શું બોલ્યા સમરથ બાપુ !
નાનો ભાઈ ખેલવશે છ રે.

પાછું વાળી જોજો વંહુ રે વાઘેલી વંહુ !
પૂતર કોને ભળાવ્યા છ રે !

કોણુ ધવરાવશે કોણુ રમાડશે,
કેમ કરી મોટાં થાશે છ રે !

દેરાણી ધવરાવશે, નણુદી રમાડશે.
જેઠાણી ઉઝેરશે છ રે.

પેલે પગથીએ જઈ પગ મૂક્યો,
પાતાળે પાણી ઝબક્યાં છ રે.

ખીજે પગથીએ જઈ પગ મૂક્યો,
કાંડાં તે ખૂડ પાણી આવ્યાં છ રે.

ત્રીજે પગથીએ જઈ પગ મૂક્યો,
કડ્ય કડ્ય સમાં નીર આવ્યાં છ રે.

ચોથે પગથીએ જઈ પગ મૂક્યો,
છાતી સમાં નીર આવ્યાં છ રે.

પાંચમે પગથીએ જઈ પગ મૂક્યો,
પરવશ પડિયા પ્રાણીઆ છ રે.

એક હાંકારો દો રે અલેસંગ !
ગોઝારાં પાણી કોણ પીશે છ રે !

પીશે તે ચારણ પીશે તે ભાટો,
પીશે અલેસંગનો દાદો છ રે.

એક હાંકારો દો રે વાઘેલી વહુ !
ગોઝારાં પાણી કોણ પીશે છ રે !

પીશે તે વાણીઆં પીશે તે બ્રાહ્મણ,
પીશે વાળુભાનાં લોકો છ રે.

તરી છે ચુંદડી ને તર્યા છે મોડીઓ
તર્યા અલેસંગનાં મોળીઆં છ રે !

ગાતાં ને વાતાં ઘરમાં આવ્યાં
ઓરડા અણોસરા લાગે છ રે !

વ'લાં હતાં તેને ખોળે ખેસાર્યાં,
દવલાંને પાતાળ પૂર્યાં છ રે.

૨ : શાની લોખ્યું !

[નાની ટકરી પર ચડીને સ્વામી પોતાના ખેતરની ચોક્કી કરે છે. મોલમાં પંથુઓ પંડ્યાં છે, નીચે ઉભેલી પત્ની સેંજલને એ ઠોર ઢાંકવાની આજ્ઞા કરે છે. મસ્તીએ ચડેલી વિનોદી સ્ત્રીએ મદભર્યો ઉત્તર વાળ્યો. માનભંજ થયેલા પ્રતિએ સ્ત્રીને માર માર્યો. સ્વામીના સોટા ખાઇને સ્ત્રી પીથરીએ ભય છે. એને સ્નાન કરાવતી ભોળાઈ પૂછે છે કે “જેનખા ! ખરડામાં આ સોઝા શાના ?” સુલક્ષણી નારી સ્વામીનો દોષ ઢાંકવા સુંદર ખેનાવતી ખુલાસો આપે છે.]

§

કેડ કેડ સામી રે સેંજલ ડુંગરી,

હૈડા સામેલા ભેડા જો.

ભેડ ચડીને ગોફળુ ફેરવી,

સેંજલ નાર ! ઢોફે પાછાં વાળ્ય જો !

નથી વાળ્યાં રે મારા ખાપનાં

નું હેઠો ઉતરીને વાળ્ય જો !

હેઠો ઉતરીને સોટો વાઢીઓ,

સંખોડયો સેંજલના ખરડામાં જો !

સામે શેઠ રે નાનકો દેરીડો,

દેરી ! તારા ખેલીને વાય જો !

અમારાં વાર્યાં રે ભાભી નૈ કરે,

લેજો ભાભી ! મૈયરીયાના મારગ જો !

છાણું થાપે રે ડોસલડી,

કે'જો માડી મૈયરીયાના મારગ જો !

ડાખાં મેલ્યે રે સેંજલ ડુંગરા,

જમણા મૈયરીયાના મારગ જો.

ગાયું ચારે રે ગોવાળીઓ,

કેજો વીરા ! મૈયરીયાના મારગ જો.

હાખા મેલ્યે રે સેંજલ ડુંગરા,
જમણા મૈયરીયાના મારગ ને.

પાણી ભરે રે પાણીઆરીયું,
કે'ને બેની દાદાજીના ડેલા ને.

હાખા મેલ્યે રે સેંજલ આંપલા,
જમણા દાદાજીના ડેલા ને !

ચોરે ચોવટ બેઠાં દાદોજી,
કાં રે ધીડી વગર તેડયાં આવ્યાં ને !

સાંગામાચીએ બેઠાં માતાજી,
કાં રે ધીડી વગર તેડયાં આવ્યાં ને !

બેટડો ધવરાવે રે ભાભલડી,
કાં રે નણુદી વગર તેડયાં આવ્યાં ને !

હોંગલે રમે રે નાની બેનડી,
કાં રે બેની વગર તેડયાં આવ્યાં ને !

ઘોડલા બેલવતા બોલ્યા વીરોજી,
ભલે રે બેની વગર તેડયાં આવ્યાં ને !

ઉઠો વહજી ! ઉનાં પાણી મેલો ને,
સેંજલને ચોળીને નવરાવો ને !

સાચું બોલ્યે રે સેંજલ નણુદી,
વાંસામાં આવડી શી લોજીયું ને !

તરકુનાં ખેતર ભાણી ખેડતાં,
તરકડે દીધેલ ગાજીયું ને !

આખખડાની ઉડે છાકમછોજીયું ત્યાં,
મેં આડાં દીધેલાં અંગ ને !

૩ : પાતળી પરમાર્ય

[ખાર વરસે ગજૂત ઘેર આવે છે. મેડીમાં ઝાકાર દીવો બને છે. પણ પાતળી પરમાર ક્યાં ? પોતાની પત્ની ક્યાં ? માતાએ બહુ બહુ બહાનાં બતાવ્યાં. રજૂપૂત દેર દેર શોધી વળ્યો. આખરે ભેદ પ્રગટ થયો. હત્થારી માએ જ એને તાજેતર મારી નાખેલી. નેવાં ઉપર એ લોહી-લોહાણ ચુંદડી સૂકાતી જોઈ. રડતા સ્વામીએ સ્ત્રીનો બચકો વાંખ્યો. પોતાની ગેરહાજરીમાં સ્ત્રીએ કદિ જે નહોતાં પહેર્યાં તે કોરાં વચ્ચાબૂચણ જોઈ જોઈને સ્વામી છોતીફાટ રડ્યો. બાવો બની ચાલી નીકળ્યો.]

§

માડી ! ખાર ખાર વરસે આવીઓ,
માડી ! નો દીડી પાતળી પરમાર્ય રે જાડેજી મા !
                    મોલુંમાં દીવો શગ બળે રે.

માડી ! નો દીડી ઘરડાની નાર રે . જાડેજી મા !
                    નેવે તે નવરંગ ચુંદડી રે.

દીકરા ! હોઠો બેસીને હથીઆર છોડ્ય રે કલૈયા કુંવર !
                    પાણી બરીને હમણું આવશે રે.

માડી ! કુવા ને વાવ્યું જોઈ વળ્યો રે,
માડી ! નો દીડી પાતાળી પરમાર્ય રે જાડેજી મા !
                    મોલુંમાં દીવો શગ બળે રે.

દીકરા ! હોઠો બેસીને હથીઆર છોડ્ય રે કલૈયા કુંવર !
                    દળણું દળીને હમણું આવશે રે !

માડી ! ઘંટીયું ને રથડા જોઈ વળ્યો રે,
માડી ! નો દીડી પાતળી પરમાર્ય રે જાડેજી મા !
                    મોલુંમાં દીવો શગ બળે રે,

દીકરા ! હોઠો બેસીને હથીઆર છોડ્ય રે કલૈયા કુંવર,
                    ધાન ખાંડીને હમણે આવશે રે.

માડી ! ખારણીઆ ખારણીઆ જોઈ વળ્યો રે,
 માડી ! નો દીઠી પાતળી પરમાયં રે જાડેજી મા !
 મોહુંમાં દીવો શગ બજો રે.
 દીકરા ! હોઠો બેસીને હથીઆર છોડય રે કલૈયા કુંવર !
 ઘોણ્યું ઘોઈને હમણે આવશે રે.
 માડી ! નદીયું ને નેરાં જોઈ વળ્યો રે,
 માડી ! નો દીઠી પાતળી પરમાય રે જાડેજી મા !
 મોહુંમાં દીવો શગ બજો રે.
 એની બચકીમાં કોરી ખાંધણી રે,
 એની ખાંધણી દેખીને બાવો થાઉં રે ગોઝારણુ મા !
 મોહુંમાં આંખો મોડીઓ રે.
 એની બચકીમાં કોરી ટીલડી રે,
 એની ટીલડી તાણીને તરસૂળ તાણું રે ગોઝારણુ મા !
 મોહુંમાં આંખો મોડીઓ રે.

૪ : મોટાં ખોરડાં !

[ગામમાં જ વડુનું પીયર હતું. દુઃખીયારી વડુએ માતાની પાસે જઈને સાસરીયાનાં દુઃખો સંભળાવ્યાં. જસૂસ બનીને પાછળ આવેલી નણ્દે આ વાત ઘેર જઈને કહી. સાસરીયામા સહુને યયું કે વડુએ આપણા મોટાં આબરૂદાર ઘરની નિન્દા કરી ! વરને સહુએ ઉશ્કેરી મૂક્યો. એણે ઝેર ધુંટીને સ્ત્રીને કહ્યું કે કાં તું પી, કાં હું પીઉં. 'મોટાં ખોરડાં'ની બદનક્ષી કર્યા ખાતર સ્ત્રીએ લેશ માત્ર અચક્રાયા વિના ઝેર પી લીધું.]

§

ગામમાં સાસરું ને ગામમાં પીરીયું રે લોલ
 દીકરી કે'જે સુખ દુઃખની વાત જો !

કવળા સાસરીયામાં જીતવું રે લોલ.

સુખના વારા તો માતા ! વહી ગયા રે લોલ,
દુઃખનાં ઉગ્યાં છે ઝીણાં ઝાડ ને !

કવળા સાસરીયામાં જીતવું રે લોલ.

પછવાડે ઉભી નણ્ણી સાંભળે રે લોલ,
વહુ કરે છે આપણા ઘરની વાત ને !

વહુએ વગોળ્યાં મોટા ખોરડાં રે લોલ.

સાસુએ જઈ સસરાને સંભળાવીયું રે લોલ,
વહુ કરે છે આપણા ઘરની વાત ને !—વહુએ

સાસરે જઈ જેઠને સંભળાવીયું રે લોલ,
વહુ કરે છે આપણા ઘરની વાત ને !—વહુએ

જેઠે જઈ પરણ્યાને સંભળાવીયું રે લોલ,
વહુ કરે છે આપણા ઘરની વાત ને !—વહુએ

પરણ્યે જઈ તેજ ઘોડા છોડીયો રે લોલ,
જઈ ઉભાડ્યો ગાંધીડાને હાટ ને !—વહુએ

અધશેરો અમલીઆં તોળાવીઆં રે લોલ,
પાશેરો તોળાવ્યો સુમલખાર ને !—વહુએ

સોનલા વાટકડે અમલ ઘોળીઆં રે લોલ,
પીઓ ગોરી ! નકર હું પી નહિં ને !—વહુએ

ઘટક દધને ગોરાંદે પી ગયાં રે લોલ,
ઘરચોળાની ઠાંસી એણે સોડય ને—વહુએ

આટકાટનાં લાકડાં મગાવીઆં રે લોલ,
ખોખરી હાંડીમાં લીધી આગ ને—વહુએ

પેલો વિસામો ઘરને ઉંખરે રે લોલ,
ખીને વિસામો ઝાંપા ખા'ર ને !—વહુએ

ત્રીજે વિસામો ગાયને ગોંદરે રે લોલ,
 ચોથો વિસામો સમશાન જે !—વહુએ
 સોનલા સરખી વહુની ચે' બજે રે લોલ,
 રૂપલા સરખી વહુની રાખ જે !—વહુએ
 બાળી બાળીને જીવડો ઘેર આંચો રે લોલ,
 હવે માડી મંદિરીએ મોકળાણુ જે !
 *ભવનો આશીઆગો હવે હું રહ્યો રે લોલ.

---

*હવે માડી દેજે દોટાદોટ જે,
 સહુનો આશીઆગો હવે હું રહ્યો રે લોલ.

૫ : દાજરાજની કુંવરી

[ભાવનગર રાજ-કુટુંબનાં કુમારી બાકુંવરબાને જમનગર પરણાવ્યાં હતાં. એના પિતાની હૈયાતી ન હોવાથી કાકાએ એને કરીઆવર કરેલો. કરીયાવર લઈને સાસરે જતા વાર જ વિષ-પ્રયોગથી એમનું મૃત્યુ થયાનું કહેવાય છે. ભાવનગરની કોઈ ખવાસણે રચેલો એ ઘટનાનો આ રાસડો છે. આશરે પચાસ વર્ષનો જૂનો હશે.]

§

*નગરથી બાનાં નાળીએર આવીયાં,
 આંચાં છે કાંઈ ભાવેણા દરબાર રે દાજરાજની કુંવર,
 બાને જવાં તે નગર સાસરે.
 નવલા તે જોશીડા તેડાવીઆ,
 જોજો મારે બાકુંવરના જોશ રે દાજરાજની કુંવર,
 બાને જવાં તે નગર સાસરે.
 નવલા તે સોનીડા તેડાવીઆ,
 ઘડયે ઘડયે બાકુંવરની આલ રે દાજરાજની કુંવર,
 બાને જવાં તે નગર સાસરે.

નવલા તે સૂતારી તેડવીઆ,
ઘડયે ઘડયે બાકુંવરની વેલ્ય રે દાઝરાજની કુંવર,
બાને બવાં તે નગર સાસરે.

સાત સાત ઓસરીએ આણું પાથર્યાં,
બેવા મળ્યું ભાવેણાનું લોક રે દાઝરાજની કુંવર,
બાને બવાં તે નગર સાસરે.

કાકા બાપુ તે આવ્યા મળવા,
કે'ને બા કાંઈ કરીઆવરની ખોટ રે દાઝરાજની કુંવર,
બાને બવાં તે નગર સાસરે.

ઘણી ખમ્મા કાકા બાપુ તમને !
આજને સમે મારા બાપુ હોય રે દાઝરાજની કુંવર,
બાને બવાં તે નગર સાસરે.

માથું ઓળીને લીધાં મીઠડાં,
કે'ને બા કાંઈ કરીઆવરની ખોટ રે દાઝરાજની કુંવર,
દાઝરાજનો દીવડો હાલ્યો સાસરે.

માને મળીને રાયાં ધૂશકે,
નથી મારે માડીબયો વીર રે દાઝરાજની કુંવર,
દાઝરાજનો દીવડો હાલ્યો સાસરે.

ડેલીએથી બાનો સસરો બેઠ રહ્યા,
ક્યારે આવે ભાવેણાનાં તેજ રે દાઝરાજની કુંવર,
દાઝરાજનો દીવડો હાલ્યો સાસરે.

ઓરડેથી બાની સાસુ બેઠ રીયાં,
ક્યારે આવે ભાવેણાનાં રાજ રે દાઝરાજની કુંવર,
દાઝરાજનો દીવડો હાલ્યો સાસરે.

× નવલા હુહારી-દીવડા : નવલા મળીઆરી-ચૂડલા : વગેરે મૂકીને
એ જ રીતે વારંવાર ગવાય છે. (જુઓ ૨. ૧૧. ભાગ ૧.)

મેડીએથી બાનો સાયબો જોઈ રહ્યા,
ક્યારે આવે ભાવેણાનાં રૂપ રે દાશરાજની કુંવર
દાશરાજનો દીવડો હાલ્યો સાસરે.

ગોખેથી બાની શોકયું જોઈ રહી,
ક્યાંથી આવ્યું ભાવેણાનું સાલ રે દાશરાજની કુંવર
દાશરાજનો દીવડો હાલ્યો સાસરે.

સાતે શોકયું તે આવી મળવા
ચાંખ્યાં છે કાંઈ રૂઢિયાની સાથ રે દાશરાજની કુંવર,
દાશરાજનો દીવડો હાલ્યો સાસરે.

સાતે શોકયુંની આપેલ ચુંદડી,
ઓઢાડી ને કાળી પાડી ચીસ રે દાશરાજની કુંવર,
દાશરાજનો દીવડો હાલ્યો સાસરે.

અગર ચંદણનાં વાઢયાં લાકડાં,
તૂળશીનો નવ રાખ્યો કાંઈ પાર રે દાશરાજની કુંવર,
દાશરાજનો દીવડો હાલ્યો સાસરે.

સોનલ વરણી તે બાની ચે' બજો,
રૂપલા વરણો ઉડે છે કાંઈ ધુંસ રે દાશરાજની કુંવર
દાશરાજનો દીવડો હાલ્યો સાસરે.

હાથી જુરે રે બાના ચોકમાં,
ઘોડા ઝુરે ઘોડાની ઘોડહાર રે દાશરાજની કુંવર,
દાશરાજનો દીવડો હાલ્યો સાસરે.

સાચાં મોતીની બાની મોજડી,
જઈ વીંખાણી જમનગર દરબાર રે દાશરાજની કુંવર
દાશરાજનો દીવડો હાલ્યો સાસરે.

૬ : કાસમ તારી વીજળી !

[' વીજળી ' નામની આગખોટ પહેલવહેલી મુસાફરીમાં જ અંબરથી મુંબાઈ જતાં રસ્તામાં મહુવાની નજીક ફૂળી ગઈ. તેનું આ કવચાળનક બચાન છે. રાવણહથ્થાવાળા નાથબાવાઓ તો આ ગીત ગાઈને ઓતા-જનોને રડાવે છે. વીજળી જેવી સમર્થ આગખોટની પહેલવહેલી મુસાફરી, એના માલીકનો અર્થાર્થો ઉછરંગ, રોઠ શાહુકારોને સેલંગાદે કરવાના મનોરથો, અને તેર તેર તો મુંબાઈ પંરણવા જતા કેસરીયા વરરાબ : ત્યાર પછી એ મધદરિયાનાં વાવાઝોડાં : જેસુમાર પાણી : ફૂળવા સમ-યની ડોલાડોલ : ખારવાઓની દોડાદોડ : દેવદેવીઓને માનતા કરતા મુસાફરો : કેસરીયા વરરાબ સુધ્ધાં તમામ પ્રવાસીઓની જળસમાધિ : મુંબાઈને કિનારે પેલી પીઠીભરી કન્યાઓનાં બેદક કદપાત : અને ખાર ખાર મહિના સુધી એ ડુબેલા માડીબયાઓને માટે બહેનોનું છાતીફાટ આર્કંદ : એ તમામ ચિત્રો તદ્દન આમ છતાં સચોટ છે.]

૬

હાજી કાસમ ! તારી વીજળી રે મધદરીએ વેરણ થઈ !
શેઠ કાસમ ! તારી વીજળી રે સમદરીએ વેરણ થઈ !

ભુજ અંજરની જાનું રે જૂતી

જાય છે મુંબઈ શે'ર—કાસમ તારી૦

દેશ પરદેશી માનવી આવ્યાં,

જાય છે મુંબઈ શે'ર—કાસમ તારી૦

તેર તેર જાનું સામટી જૂતી

બેઠા કેસરીયા વર—કાસમ તારી૦

ચોઢ વીશું માંચ શેઠીઆ બેઠા

છોકરાંનો નૈ પાર—કાસમ તારી૦

ઓતર દખણના વાયરા વાયા

વાયરે ડોલ્યાં વા'ણ—કાસમ તારી૦

મોટા સાહેબની બોટું રે મળીયું

વીજને પાછી વાળ્ય—કાસમ તારી૦

જહાજ તું તારું પાછું રે વાળે . . .
 રોગ તડાકે થાય -કાસમ તારીં
 પાછી વાળું મારી લોભકા લાજે!
 અદલા માથે એમાન -કાસમ તારીં
 આગ ઓલાણી ને કોયલા ખૂટયા
 વીજને પાછી વાળ્ય -કાસમ તારીં
 મધ દરીઆમાં મામલા માથે
 વીજળી વેરણુ થાય -કાસમ તારીં
 ચહમાં માંડીને માલવી જોવે
 પાણીનો નાવે પાર -કાસમ તારીં
 કાચને કુંપે કાગદ લખે
 મોકલે મુંબઈ શે'ર -કાસમ તારીં
 હિન્દુ મુસલમીન માનતા માને
 પાંચમે ભાગે રાજ -કાસમ તારીં
 ભુજનો કામદાર માનતા માને
 પીર ઉતારે પીર -કાસમ તારીં
 પાંચ લેતાં તું પાંચસે લેજે
 સાડું જમાડું શે'ર -કાસમ તારીં
 ફટ ભુંડી તું વીજળી! મારાં
 તેરસો માણસ જાય -કાસમ તારીં
 વીજળી કે' મારો વાંક નૈ વીરા
 લખીયલ છઠ્ઠીના લેખ -કાસમ તારીં
 તેરસો માણસ સામટાં ખૂડયાં
 ખૂડયા કેસરીયા વર -કાસમ તારીં
 ચૂડીએ કોઠે દીવા જલે ને
 જુવે જાતું કેરી વાટ -કાસમ તારીં

મુંબઈ શેરમાં માંડવા નાખેલ
 ખોખલે વેચાય ખાંડ -કાસમ તારી૦
 ઢાલ ત્રંખાણુ ધ્રુશકે વાગે
 જોવે જાનુની વાટ -કાસમ તારી૦
 ફેશ ફેશેથી તાર વફ્ટયા
 વીજળી ખૂડી જાય -કાસમ તારી૦
 માટા સોહિએ ખોટું રે હાંકી
 પાણીનો ના'વે પાર -કાસમ તારી૦
 સાખ મહ્યમ છે દરીઓ ડાળે
 પાણીનો ના'વે તાગ -કાસમ તારી૦
 વાણીઆ વચે ને ભટ્ટીઆ વાંચે
 ઘર ઘર રોંગાં થાય -કાસમ તારી૦
 પીઠી ભરી તો લાડડી રૂવે
 માંડવે ઉઠી આગ -કાસમ તારી૦
 સગુ' રૂવે એનું સાગવી રૂવે
 ખેની રૂવે ખાર માસ -કાસમ તારી૦

૭ : સોનલ ગરાસણી

[હિન્દુ સ્ત્રીઓનાં, મુસલમાનોએ કરેલાં અપહરણોની કથાઓ આપણા લોક-સાહિત્યમાં થે મળી આવે છે. સોનલ ગરાસણીને છેડા-વવામાં જ્યારે બરાં સ્વાર્થો સાટાંપાટાં એળે ગયાં, ત્યારે એના પતિએ આવીને શત્રુઓ સાથે સમરોરને મુકાબલો કર્યો, પોતાનું લીલું માથું વાઢી દીધું. અને પલકમાં સોનલ છટી પડી.]

સોનલ રમતી રે ગઢડાને ગોખે જો,
 રમતાં જલાણી સોનલ ગરાસણી.

આડો આંચો રે સોનલ ! દાદાનો દેશ ને,
સોનલે જાણ્યું ને દાદો છેડશે.

દાદે દીધાં રે સોનલ ! ધોળુડાં ધણ ને,
તોય ન છુટી સોનલ ગરાસણી.

આડો આંચો રે સોનલ ! કાકાનો દેશ ને,
સોનલે જાણ્યું ને કાકો છેડશે.

કાકે દીધાં રે સોનલ કાળુડાં ખાડુ ને,
તોય ન છુટી સોનલ ગરાસણી.

આડો આંચો રે સોનલ ! વીરાનો દેશ ને,
સોનલે જાણ્યું ને વીરો છેડશે.

વીરે દીધાં રે સોનલ ! ધમળાં વછેરાં ને.
તોય ન છુટી સોનલ ગરાસણી.

આડો આંચો રે સોનલ ! મામાનો દેશ ને,
સોનલે જાણ્યું ને મામા છેડશે.

મામે દીધાં રે સોનલ ! વેલ્યું ને માફા ને,
તોય ન છુટી સોનલ ગરાસણી.

આડો આંચો રે સોનલ ! સ્વામીનો દેશ ને,
સોનલે જાણ્યું ને સ્વામી છેડશે.

સ્વામીએ દીધો રે, એના માથા કેરી મોજ્યું ને
ધબકે છુટી રે સોનલ ગરાસણી.

રઢીયાળી

ભાગ ૧ લો રા. ૦-૧૦-૦

રાત

ભાગ ૨ નો રા. ૦-૧૨-૦

ભાગ ૩ નો રા. ૦-૮-૦

સૌરાષ્ટ્ર સાહિત્ય મંદિર-રાણપુર.

મુદ્રક અને પ્રકાશક : અમૃતલાલ દ શેઠ : સૌરાષ્ટ્ર મુલ્યવદ્ધત-રાણપુર.

